

Asia: VN/2160/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Kysymykset lausunnon antajille

Millaisia huomioita teillä on oppivelvollisuuslakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Kasvatustieteiden laitos/erityispedagogiikka:

Lakiesityksessä ei esitetä muutoksia oppivelvollisuuden keskeyttämiseen muilta osin kuin ulkomailla oleskelun osalta. Lain mukaan pitkäaikainen sairaus tai vamma voi olla perusteena oppivelvollisuuden keskeyttämiselle. Tämän lakikirjauksen osalta olisi syytä selvittää ja arvioida tulkitaanko laissa mainittua kriteeriä sairaudesta tai vammasta samalla tavoin ja yhdenvertaisesti, jotta kaikkien oppijoiden oikeudet toteutuvat lain tavoitteiden mukaisesti.

Opettajankoulutuslaitos

Vaikka asiasta ei ole säädetty, oppivelvollinen voi suorittaa opintoja nuorten työpajatoiminnassa jo nykyisinkin silloin, kun oppivelvollinen on jonkin koulutuksen järjestäjän opiskelijana, ja käytännössä näin myös tapahtuu. Tämä on ensisijainen tapa hyödyntää nuorten työpajatoimintaa. Työpajat voivat toimia koulutuksen suorittamisen oppimisympäristönä. Oppivelvollisuuteen kuuluvaa koulutusta voi suorittaa nuorten työpajatoiminnassa, jos asiasta on sovittu koulutuksen järjestäjän, oppivelvollisen ja työpajan kesken. Selkeyden vuoksi on tarpeen lisätä lakiin nimenomainen säännös asiasta.

Oppivelvollisuuden suorittaminen nuorten työpajalla olisi mahdollisuus, ei pakollinen oppivelvollisuuden suorittamistapa. Oppivelvollisuuden suorittaminen työpajalla olisi vaihtoehto sille, että oppivelvollinen ei olisi kiinnittynyt mihinkään.

Oppivelvollisuuslain 14 §:ään tulisi lisätä säännös asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuun jatkumisesta siitä huolimatta, että oppivelvollinen suorittaa oppivelvollisuutta nuorten työpajatoiminnassa ehdotetussa oppivelvollisuuslain 5 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla. Myös oppivelvollisuuslain 15 §:ssä säädetty osoittamisvelvollisuus koskisi asuinkuntaa näissäkin tilanteissa, sillä se liittyy asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuuseen.

Esityksessä ehdotettavat muutokset oikeuteen maksuttomasta koulutuksesta, matka- ja majoituskorvauksista sekä oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä ovat perusteltuja ja kannatettavavia. Muutoksilla selkiytetään ja yhdenmukaistetaan vallitsevia käytänteitä, mikä lisää yhdenvertaisuutta kansallisesti.

Oppivelvollisuuslain 16 § koskee oikeutta maksuttomaan koulutukseen. Säännöksen 1 momentin mukaan edellä 4 §:ssä tarkoitettu koulutus on 17 §:ssä tarkoitetulla tavalla maksutonta sen kalenterivuoden loppuun saakka, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta. Oikeutta maksuttomaan koulutukseen ei kuitenkaan ole, jos opiskelija on suorittanut lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon taikka ammatillisen tutkinnon taikka niitä vastaavat ulkomaiset opinnot. Jos opiskelija suorittaa samanaikaisesti ammatillista koulutusta ja lukion oppimäärää, oikeus maksuttomaan koulutukseen päättyy, kun opiskelija on suorittanut ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon, kuitenkin viimeistään sen kalenterivuoden lopussa, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta.

Voimassa olevan säännöksen mukaan, jos opiskelija suorittaa samanaikaisesti ammatillista koulutusta ja lukion oppimäärää, oikeus maksuttomaan koulutukseen päättyy, kun opiskelija on suorittanut ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon, kuitenkin viimeistään sen kalenterivuoden lopussa, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta. Oppivelvollisuuslakia valmisteltaessa on ollut tarkoituksena, että myös lukion oppimäärään kuuluvien aineopintojen ja ylioppilastutkinnon suorittaminen samanaikaisesti ammatillisen perustutkinnon kanssa (niin sanotun kaksoistutkinnon suorittaminen) kuuluu maksuttomuuden piiriin, eli koko lukion oppimäärän suorittamista ei edellytetä. Tämä ilmenee oppivelvollisuuslain 16 §:n 1 momentin perusteluista ja oppivelvollisuusudistukseen liittyvästä hallituksen esityksestä muutoinkin (HE 173/2020 vp, mm. s. 177–178 ja 242).

Lain soveltamiskäytännössä on kuitenkin tullut esille, että kyseisen lainkohdan sanamuoto ei ole yksiselitteinen, vaan se jättää soveltajalle tulkinnanvaraa. Esimerkiksi Ylioppilastutkintolautakunta on tulkinnut, että lukion aineopintoja ja ylioppilastutkintoa samanaikaisesti suorittavalla opiskelijalla ei olisi oikeutta maksuttomaan koulutukseen enää sen jälkeen, kun hän on suorittanut loppuun ammatillisen perustutkinnon, vaan tämän jälkeen suoritettavat ylioppilastutkinnon kokeet olisivat maksullisia. Tämä tulkinta johtuu siitä, että laissa käytetyn käsitteen ”lukion oppimäärä” voidaan katsoa tarkoittavan lukion koko oppimäärän suorittamista. Tarkoituksena on kuitenkin ollut, että ”lukion oppimäärä” tarkoittaa sekä lukion koko oppimäärän että joidenkin lukion aineopintojen suorittamista, minkä tulkinnan sanamuoto myös mahdollistaa. Jotta asiasta ei syntyisi tulkinnanvaraisuutta, tulisi pykälän sanamuotoa korjata vastaamaan sen alkuperäistä tarkoitusta.

Pykälän tarkoituksena on ollut säätää sekä niin sanottua kaksoistutkintoa (ammatillinen perustutkinto, lukion aineopinnot ja ylioppilastutkinto) että niin sanottua kolmoistutkintoa (ammatillinen perustutkinto, lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto) suorittavien oikeudesta maksuttomaan koulutukseen. Jotta asiasta ei syntyisi tulkinnanvaraisuutta, korjattaisiin pykälän sanamuotoa vastaamaan sen tarkoitusta.

Oppivelvollisuuslaissa tai sen esitöissä koulutuksista, tutkinnoista tai aloista ei ole käytössä tavanomaisen tai epätavanomaisen käsitteitä. Jaottelu ei myöskään perustu koulutustoimialan käytäntöihin. Hallinto-oikeudet ovat tuottaneet jaottelun omaan oikeuskäytäntöön. Hallinto-oikeuksien päätökset ovat olleet keskenään ristiriitaisia ja koulutuksen järjestäjät ovat katsoneet, että ne entisestään hankaloittavat majoitus- ja matkakorvauksia koskevaa päätöksentekoa. Myös oppivelvollisten yhdenvertaisen kohtelun on arvioitu vaarantuvan. Hallinto-oikeuteen tehty poikkeuksellisen suuri määrä majoitus- ja matkakorvauksiin liittyviä valituksia kertoo säännösten

soveltamisen haasteellisuudesta ja siitä, että säännökset eivät riittävällä tavalla ota huomioon oppivelvollisten opiskelijoiden perustuslaillisia oikeuksia. Erityisesti oppivelvollisuuslain majoitus- ja matkakorvauksiin liittyvä monialainen ammatillinen oppilaitos -käsitteen tulkinta ja soveltaminen ovat osoittautuneet haasteellisiksi. Hallinto-oikeudet ovat perustelleet ratkaisujaan osin toisistaan poikkeavasti ja ottaneet käyttöön epätarkoituksenmukaisen tavan jaotella koulutusta, tutkintoja tai aloja tavanomaisiin ja epätavanomaisiin.

Lisäksi tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen opiskelijalla ei voimassa olevan lainsäädännön mukaan ole oikeutta majoituskorvaukseen päivittäisen koulumatkan ajallisen keston perusteella.

Tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain muuttaminen siten, että lain 4 §:ssä tarkoitettu järjestämislupa voitaisiin myöntää myös perusopetuslain 8 §:n nojalla luvan saaneelle toimijalle (niin sanotut valtion koulut), on kannatettava.

Merkittävin muutos on oppilaaksi ottoa koskeva oppivelvollisten ensisijaisuutta koskeva uusi linjaus. Tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että koulutuksen järjestäjän tulisi ensisijaisesti ottaa opiskelijoiksi oppivelvolliset hakijat. Tämä muutos on perusteltu tilanteessa, jossa perusopetuksen suorittanut nuori jäisi muutoin vaille 2. asteen koulutuspaikkaa.

Tavoitteena tällä muutoksella on ehkäistä syrjäytymistä ja varmistaa yhdenvertaiset mahdollisuudet koulutukseen. Kuten lain perusteluissa todetaan, on yhteiskunnallisesti myös lapsen etu, että hän pääsee maksuttomaan koulutusjärjestelmään. Koulutusjärjestelmästä nuoret saavat sellaista osaamista, jonka kautta he voivat työllistyä ja toimia täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä. Näin ollen tämäkin muutos on kannatettava.

Koulutuksen tutkimuslaitos

- Perusopetuslain § 46 koskee tilannetta, jossa perusopetuksen oppilas ei ole saanut suoritettua opintojaan päätökseen 18-vuotta täytettyään. Tällöin hänellä on mahdollisuus jatkaa perusopetusta aikuisten perusopetuksessa. Esitetty täsmennys palvelee erityisesti myöhään maahan tulleita nuoria, joille tätä kautta järjestyy yhtenäistä koulutuspolkua, ja jotka voivat jatkaa aiempaa sujuvammin opintojaan niin perusopetuksessa kuin sen jälkeen.

- Myöhään maahan tulleita palvelee ja heidän opintojensa loppuunsaattamista tukee myös § 46 esitettävä muutos, jonka mukaan tulevaisuudessa ...opinnot ovat maksuttomia siihen saakka, kunnes opiskelijalla on riittävät edellytykset kielitaidon osalta, suomen tai ruotsin kielen osalta, hakeutua tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen. Edellisen lisäksi lakimuutoksessa esitetään myös opintososiaalisten etujen turvaamista em. opiskelijoille.

-> Maksuttomalla opetuksella ja opintososiaalisten palveluiden tarjoamisella turvataan sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen esimerkiksi myöhään maahan tulleita opiskelijoita ajatellen.

- Lukiolain § 22 muutos kannatettava ja selkeä, sillä sen tarkoituksena on taata nuorille (alle 18-vuotiaille oppivelvollisille) paikka (lukio)koulutuksessa.

(kohta, johon viitataan: ...koulutuksen järjestäjän tulisi antaa etusija oppivelvollisille haki joille. Muutos tarkoittaisi sitä, että oppivelvolliset hakijat tulisi valita ensin sekä yhteishaussa hakevista että jatkuvan valinnan kautta hakevista hakijoista. Vasta sitten valittaisiin muut hakijat hakujärjestyksessä.)

Millaisia huomioita teillä on tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Opettajankoulutuslaitos

Oppivelvollisuuslain yksi keskeisimpiä tavoitteita on saada vailla tutkintoa olevien määrät laskemaan tutkintokoulutuksessa ja tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa.

Oppivelvollisuusudistuksen tavoitteena oli, että jokainen nuori suorittaisi toisen asteen koulutuksen. Osaamisvaatimusten kasvaessa työllistyminen ja jatko-opintoihin siirtyminen edellyttää nykyisin vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamista. Tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettua lakia olisi tarpeen muuttaa siten, että siinä säädettäisiin oppivelvollisten ensisijaisuudesta opiskelijaksi ottamisessa. Muutoksella pyrittäisiin toteuttamaan edellä mainittuja tavoitteita.

Suurin osa tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestäjistä on ammatillisen koulutuksen järjestäjiä. Owl Groupin selvityksen mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjät tekivät vähemmän yhteistyötä lukiokoulutuksen opetushenkilöstön, perusopetuksen opetushenkilöstön ja nuorisotyön kanssa.¹² Opiskelijalla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus suorittaa kaikkia koulutuksen osia omien tavoitteiden ja tarpeiden mukaisesti. Tämän tulisi näkyä koulutuksen järjestäjää velvoittavana lainsäädännössä.

Millaisia huomioita teillä on perusopetuslakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Kasvatustieteiden laitos/erityispedagogiikka:

Luonnoksessa esitetään tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain muuttamista siten, että niihin lisätään velvollisuus ottaa opiskelijoiksi ensisijaisesti oppivelvolliset hakijat.

Vaikka lain perustelu yhtenäisten koulutuspolkujen turvaamisesta on kannatettava, esitetystä muodosta laki voi hankaloittaa oppivelvollisuusiän ylittäneiden henkilöiden mahdollisuuksia palata koulutuspolulle, sen keskeydyttyä esimerkiksi terveydellisistä syistä. Tämä voi kohottaa syrjäytymisriskiä ja on ristiriidassa koulutuksellisen tasa-arvon periaatteiden kanssa.

Opettajankoulutuslaitos:

Ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia olisi tarpeen muuttaa siten, että siinä säädettäisiin oppivelvollisten ensisijaisuudesta opiskelijaksi ottamisessa.

Lukiolakia olisi tarpeen muuttaa siten, että siinä säädettäisiin oppivelvollisten ensisijaisuudesta opiskelijaksi ottamisessa. Muutoksella halutaan varmistaa, että oppivelvolliset hakijat valitaan lukiokoulutukseen aina ensisijaisesti.

Oppivelvollisuus uudistuksen tavoitteena oli, että jokainen nuori suorittaisi toisen asteen koulutuksen. Osaamisvaatimusten kasvaessa työllistyminen ja jatko-opintoihin siirtyminen edellyttää nykyisin vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamista. Muutoksella pyrittäisiin toteuttamaan näitä tavoitteita.

22 §. Opiskelijaksi ottamisen perusteet.

Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan opiskelijaksi ottamisessa on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että siinä säädettäisiin lisäksi velvollisuudesta ottaa oppivelvolliset hakijat ensisijaisesti opiskelijoiksi lukiokoulutukseen. Ehdotetun muutoksen mukaan koulutuksen järjestäjän tulisi antaa etusija oppivelvollisille hakijoille. Muutos tarkoittaisi sitä, että oppivelvolliset hakijat tulisi valita ensin sekä yhteishaussa hakevista että jatkuvan valinnan kautta hakevista hakijoista. Vasta sitten valittaisiin muut hakijat hakujärjestyksessä.

Kannatetaan.

Koulutuksen tutkimuslaitos:

Ks. kuten edellä, kommentit perusopetuslain § 46 ja lukiolain § 22 muutoksista:

- Myöhään maahan tulleita palvelee ja heidän opintojensa loppuunsaattamista tukee myös § 46 esitettävä muutos, jonka mukaan tulevaisuudessa ...opinnot ovat maksuttomia siihen saakka, kunnes opiskelijalla on riittävät edellytykset kielitaidon osalta, suomen tai ruotsin kielen osalta, hakeutua tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen. Edellisen lisäksi lakimuutoksessa esitetään myös opintososiaalisten etujen turvaamista em. opiskelijoille.

-> Maksuttomalla opetuksella ja opintososiaalisten palveluiden tarjoamisella turvataan sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen esimerkiksi myöhään maahan tulleita opiskelijoita ajatellen.

- Lukiolain § 22 muutos kannatettava ja selkeä, sillä sen tarkoituksena on taata nuorille (alle 18-vuotiaille oppivelvollisille) paikka (lukio)koulutuksessa.

(kohta, johon viitataan: ...koulutuksen järjestäjän tulisi antaa etusija oppivelvollisille haki joille. Muutos tarkoittaisi sitä, että oppivelvolliset hakijat tulisi valita ensin sekä yhteishaussa hakevista että jatkuvan valinnan kautta hakevista hakijoista. Vasta sitten valittaisiin muut hakijat hakujärjestyksessä.)

Havila Marjo
Jyväskylän yliopisto - Kasvatustieteiden laitos/ erityispedagogiikka,
Opettajankoulutuslaitos ja Koulutuksen tutkimuslaitos